

Landskap: Blekinge Upptecknare: Héjgo Svensson, Fjäderås
Härad: Lister Berättare: Ivar Andersson, Kyrkhult
Socken: Kyrkhult Berättarens yrke: handikrämare
Uppteckningsår: 1964 Född år 1899 i Ulvaboda, Kyrkhults socken

Ungdomens sammankomster och nöjesliv. s. 1-14. LUF 123

ACC. N:R M. 160.91.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Avskrift (brev)
Folklivsarkivet, Lund

bif. uppt. LUF T2 J

Återsänder härmed Eder frågelistan: Husbondefolk och Tjänstefolk
LUF 105 och svar om vad jag vet däröm.
Insänder nu även av mig upptecknat svar till frågelistan: Ungdomens
sammankomster och näjesliv LUF 123.
Tacksam för svar om Eder värdering av dessa båda berättelser.

Lantbr Ragnar Tomasson Kyrkhult död 1960 berättade för mig att
han i sina unga år hört en mycke gammal man (hans namn har jag
glömt) berätta att denne hört omtalas att han haft en farbror som
blivit halshuggen på Fjälkinge backe därför att han dödat en person
vid en dansbana i Östad, Näsums socken nära Blekinge gränsen. Vid
forskning av mig i Landsarkivet i Lund fann jag för några år sedan
en anteckning i en kyrkobok, om en person som blivit dödad vid en
dansbana i Östad. Det var någon gång på 1820-talet, vill jag minnas
och sammanfaller nog med den ovannämnda gamlamannens berättelse.
Om detta mord finns säkert protokoll i Villands häradsskrift och
dess protokoll giva säkert en god bild av hur det ibland kunde gå till
vid en dansbana på 1820-talet. I fall detta mordprotokoll skulle intres-
sera Eder så kunde jag när jag kommer ned till Landsarkivet ev. göra
efterforskning däröm och ev. åtaga mig att helt eller delvis göra
avskrifter därav.

Ämma pr Fridafors den 20 april 1964
Högaktningsfullt
Hugo Svensson

Ungdomens sammankomster och nöjesliv.

Omkring 1915 började jag gå till dansställställningar och andra nöjen som bygdenas ungdom ställde till. Första världskriget pågick, men någon direkt inverkan på bygdenas dagliga liv hade det ännu inte östdoktornit. De unga som inte var snabiliseraade samlades på helgdagskvällarna i någon gammal stuga, loge eller stärkefäfabrik, för att dansa. Konfirmationen utgjorde på den tiden gränsen mellan barn och vuxen. Den som hade konfirmerats fick i regel försörja sig själv och kunde följaktligen delta i de nöjen som stod till buds. Ogifta män och kvinnor upp till 50 års ålder deltog ofta i dansen. Men sällan giffta par även om de var unga. Gifternas lit markeraade gränsen mellan ungdom och medeldåder.

I min hemtrakt (Kyrkhult) fanns det tre slags ungdom. Lantungdomen: bönslerner barn, torparbarnen och pigor och drängar. Fabriksungdomen från Klofströms keru och fabriksungdomen från Fidifors, massafabrik. Det

Jug 123

228 - 64

blev i regel bråk när "pridaforsare" eller "öföströmmare" kom till lantungdomens nöjen. Bonderna var hatade och detta hat gick ut även över deras tjänare, även om de var torparfolk, att skälla någon för "bonde" ansågs av fabriksungdomen som den grävsta förlämning.

Som jag spelade dragspel var jag mycket antistad vid danser och hade gott tillfälle att studera den tidens nöjesliv på landsbygden. Och någon uteslökt från "kretsen" berodde det i regel på något brott stöld eller något liknande. Slagsmål ansågs inte som brott. Alla upptänkliga tillhrydden användes. Det förfaller mig i denna dag som ej under ett hundratal mässor av varga man saligen avsonnade, efter de slag de fick inoffaga. Från min uppmärksjida gäfts kurde jag se allt som häände. Var dansen som bost prägick, kunde någon slå sin vederdeloman i huvudet med en batong eller flaska. Så undan så här att en häst kunnat dö av slaget "Lammeflicka" fördes ofta med till dansen. Följden blev att pojkarne blev "teksna". De bjödde och

sjörögo, hoppande och skratt. Den tiden flickor smakade inte spritdrycker, men syntes föredra pojkar som gjorde det. I regel fuggde pojkarne snus. Jag hörde en gång en flicka säga till en pojke som blivit godtempelare och præstligiös: "Tag in sugg och mår en rad, så blir det rövart manfolke av dej."

Vid första världskrigets slut kände var nöden stor i landet. Man kunde kalla för hälften kronisk hungersnöd. Då blev bönderna hatade värre än förr och med dem alla lantbor. Man kunde knappest bevisa en näjes tillställning i samhället eller städerna. Stadsborna svalt, som de inte förståd lantfolket s problem, trodde de att alla lantbor var bönder och hade huset fullt av mat. Polis eller ordningsmän fanns inte vid denna tids dans tillställningar. Böndernas barn ensågs förra är självare och torprarvningdom. De dansade tillbammans, men sällskapsdröjde sällan. En del bönder kallade de fattigas barn för "fyle" och "proselyter". Det fanns även bönder som var mycket demokratiska och värderade arbetarbarner, om de var gode arbetare, lika högt som sina sigrar. Dettaft fiskarna inte. Nykterhetsföre-

ningsar kom och gick. Frikyrksföreningar fanns här och där men förföljdes och förhållades av statskyrkliga och inte minst av prästvise. Min far berättade att han och många andra unglingar blev ombedda av prästen i församlingen att skrämma dem som skulle döpas till baptyster. Dop skulle äga rum i Välsjön. Min far med kamrater låg gömda vid sjökanten, när frikyrkoprästen och ett halvtjag män och kvinnor vandrade ut i sjön. När männen räckte dem till midjan, började prästen läsa ur bibeln. Då avfyrade pojkerna sina mynningsbaddare. De arna mäniskorna höll grå att då är förskärkelse. De var övertygade om att ryssen eller domedag anlände. Alla spurnade hem. Prästen försvarade och kom inte tillbaka. Detta häntde omkring 1870.

Några private klubbar existerade inte i denna bygd när jag var ung. Det klagades nog nogat på ungdomen, men inte såsom nu. Förhållandet var siste så vitt skilda mellan barn och föräldrar som nu är fallet. Föräldrarna hade i stort sett det grå carmen sätt viär de var unga. Det är inte underbart att deras lott varit hårdare.

Vid julkalendern förekom dans med dans på många gårdar. Så
skedde även vid präk och pingst och även vid första maj.
Klockrörsmarathon dansades det hela matten och sundom nästa natt.
Vid bröllop var det fest endast för de inbjudna. Bygden
ungdom brukade samlas för att ropa ut bruden och för att skjuta
salut. Personliga högtidsdager fästes mycket litet anseende
vid. Slättsgille har under föregående generation ofta före-
kommit, men förekom sällan när jag var ung. Totefigille den
dagen då prototisen blutupptogs var det då och da. Gekotta
förekom också någon gång. Någon gång var det "brystgill"
då lin skulle drygas och skräckas. Stadsresor var aldrig gemensamma
och till Danmark reste man endast för att arbeta
och hämta pengar. Stanaten förekom gemensamma fester
för unga och gamla. De roade sig då ofta med dans
Trots inga spelsmän ^{trollade} någon äldre man eller kvinna
med dier. Ibland själges flera åt.
Ivaralags dag handlade man sig inte förrän man skökt
om sina sysslor i hus och ladugård, vilket vintertid

var vid höstidén. Under sommaren vid sättnings eller
skördetid, arbetade man så länge dagsljuset varade.
Vid helgdagsfester satt man sundom inte längre
dygn. Man dansade vals, galka, scottis och hambo,
steppa förekom "Ingeborg" och Hesselbystypressen var
de första jag hörde och spredde. Som bygdespelmän
men sällan hade mokkärendom fick man lära in
musikstycket från grammofon eller från andra
spelmän. Ofta komponerade man självt låtar.
Åldriga spelmän hörde bort stycket de i sin ung-
dom hört eller komponerat. "I mitt havn fanns
ännu många låtar kvar som kommer att dö med mig
Ingen annan nu levande känner dem."

När man bjöd upp en flicka till dans så man i regel ingen
sing. Man gick fram till henne och så var damen i full ging.
Vid jultid lekte man ringlek, men sådant förekom
sällan på andra sidan på året. Några äkte skridskor,
men skidor fanns ikke, man simmade i sjöarne. Att

kunna sinna bra var en merit. Pojkar badade för sig
och flickor för sig.

Kortspel förekom allmänt, Bondetshva, femkort, auktion
och tingsett var allmänt, ofta om pengar. Flickor
spelade inte kort. Teater förekom inte. Man sjöng
gamla visor såsom: Gondolen på älvsborgs böljar,
Skräddaren som drunknade som en katt, Bondetågvisen
Hedströms valser, Ingelborg och den Gula Paviljongen.
Slagsmål förekom ofta, sundor ^{svblodiga}, ölkällare
fick anlitas. Efters sättan blev det stämning till
singel. Man tog och man gav efter bästa formägo
Biograf och föreläsningar var de andra offentliga nöjen
man hade i bygden. Bland ungdomarna fanns många
som inte begrep vad en föreläsning egentligen var. De
gick dit därför att andra gick dit. Jag komme särskilt
ihög när en skald, Johan Hållang läste egna dikter
som enligt mångas mening var utmärkta. Hållangen
av åhörarnas hämndade lokalen omedelbart. De hade inte

minsta aning om vad föreläsaren talade om. En del trodde han läste ur en svartkänt bok. Bildande prisidéssynsättningar var få. Man kunde få låna böcker vid sockenbiblioteket, men de flesta var av religiös art. En del av ungdomen läste helt litet eller intet. De tillhörde den typ som inte hade det minsta begrepp om vad de läste. Några få läste allt leksyr de kom över. En av dem var jag själv. En veckotidning "Alt för alla" läste man till den gicke sörder Brokiga Blad, Aftonbladets Halvveckoupplaga och Karlhamns Allmänna fanns i många hem. En bygdedörförfattare från denna bygd skrev i dessa tidningar. Hans namn var Bengt Svensson och hans serie hette "Mårten Ryktares memoarer". De lästes allmänt, Coopers indianböcker och tjingafemåresböcker förekom färre. Staals Sägner av Runeburg läste man så de sitter i huvudet ännu i dag. Cirkus och ziegmarer kom då och då till orten. Var och höst besökte man Ryds marknad och sundom Hölje marknad. Någon gång marknaden i Karlhamn. Två

eller tre kronor räckte längst från den tidens. Vid inskrivningsförening var daglönern för vuxen 75 öre och 65 öre för yngre. I Kyrkhult fanns en skyttepraviljong som man dansade i. Fr 1919 byggdes en dansbana i Kyrkhult. Paviljongen hade då rivits. Byggare J. O. Hult ägde dansbanan och peng möttes i regel musiken. Den enda skiltet mellan dansbane, dans och logdans var att inträde togs upp vid ingången till dansbanan. På de privata dansföreställningarna samlades pengar upp i en kassett som delades mellan lokalägaren och spelmannen. Pjortarne fick då betala efter förmöga. Flickor och pojkar som inte dansade, behövde inte betala.

Man använde cykeln som forskaffningsmedel. När man lyckats skaffa sig en sådan, vilket inti var allas lot, kunde man fördela långa vägar. På vintern kunde man gå mer än en mil för att komma till dansa. Man åkte inte efter häst till danser, men sledpartier förekom. Det var svårt för dräng och piga att språra ihop till

en ny cykel, man förtjänade sig med en gammal som var billig i inköp. Tag ofte man till Karlshamn och Ryd. Tagförförbindelserna var utmärkta. Någon gång förekom upflykter med tag.

Viol Turle boda Prunn i Kyrkhult förekom danser, men inte för allmogen. S undom anordnades fester för insamling av pengar till välgärnande ändamål och då fick vanliga människor delta. Prunnen hade i regel egen musik, men ibland när det dansades i två salar räckte inte den. Då anlitades bygden spelmann, jag minns att jag spelade där ett par gånger.

Efter dansen skjutsade man hem någon flicka som fick sitta på cykelrammen. Var farden lång och vägen grusig ville hon gärna vila sig ett tag. Man satte sig där på någon sten och tag flickan i knät. Man kan ju förstå att det verkade i åndan efter aktuera på rumslängen. Många gifte sig med bekantskapen de fått på dansföreställningar. De mera borgna bönderna

barn gifte sig i regel så barn gifterna skulle motsvara varandra. En pojke gifte sig yttre sällan förrän exercisen var avklarad, vid 24 eller 25 års åldern. Flickan var i regel omkring 20 år eller något mera. Man ville inte kasta bort sin ungdom för tidigt. Kan händen vist de flesta giftermålen var mannen trettio eller däröver och kvinnan omkring tjugo fem. Några kamrattrupper härdes inte av. Man förlovade sig och gifte sig. Förlovningen varade ett halvår eller ett år, sällan längre. Sunden blev flickan med barn och var frungen att skynda på med giftermål.

Föräkvenskapliga förbindelser sägs med ovilja, nästan med förakt. Blev en bondslottet i process blev det skandal. Fick hon ett växta barn blev det katastrof. Hela familjen blev utskämt. För torprädiktrar och priger blev det inte så illa. Man kunde ju inte vänta bättre av dem, sådés det. Ofta blev de försatta i process av bondsöner eller av bonden själv.

Det liksom hörde till att prigan skulle utnyttjas. Jag hörde en gång, en trumma för flera år sedan av läden bände från Dalanhult i Kyrkhults säge. Jag har haft över tio priger på min gärd under min bondetid och de flesta har jag använt. Hans medelålders flick han en dotter, tillsammans med sin hjärtligja, som var omtyckt ung. Bondens hustru var spröksam.

Viel förförningar reste man till Kaskhamn och bytte ringar. Detta kunde ske vid vilken tidpunkt som helst på året. En del drängar som sparat ihop ett litet kapital var i regel i fyrtio-årsåldern när de gifte sig. Endast bondlawn och likställda kunde räkna på hemgåfva från mitt hem. De andra fick ibland möja sig med en wagga. De flesta flickorna hade haft föräktenskapliga förbindelser när de köpt i brud-säng.

Masser av ungdom från denna ort emigrerade till U.S.A. och Kanada ända fram till 1929. Själv

~~Herr~~ hörde jag till dem. När jag vid avisen 1923
berökte amerikanska Konsulatet frågade konsulen mig
på svenska "Tills det portfarande nägra människor kom
i Tjärkhult?"

I min ungdom uppförde sig ungdomen mycket bättre än nu
för tidens. Man berötte äldre människor med aktning
och sätte lära från dem. Överkan av annans åtgärder
kännde ytterst sällan och nutidens busliv och brottslighet
var en otänkbarhet.

År 1927 gjorde jag ett kort besök i hembygden. Jag
blev då nästan chockerad av den förändring som
hånt på nägra få år. Man hade byggt en modern
danspaviljong i Fornelöda vid Tjärkhult. På denna
plats dansade man charleston och jazz efter orkester
och den gamla tidin var slut. Folk kom i bilar längs
vägar från städer och byar. En man med bil kunde
ljuda en flicka skjuts hem, men i stället körde
han henne flera mil bort. Fick han inte samtag

med henne fick hon gå hem. Sådana fett hände förr.
Många oäkta barn kom till världen. En flicka
som blev försatt i process såde då hon fick ovitt
av sina föräldrar. Hade jag haft bättre skor,
så hade jag gått hem.